

O'ZBEK TILIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIGA DOIR SO'ZLARNING KOMPYUTER LINGVISTIKASIDA ISHLATILISHI

Jumayev Elmurod Bekpulatovich

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti dotsenti v.b, fffd (PhD)

Shodiyeva Shodiyona Alisher qizi

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Email-shodyonashodiyeva871@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada axborot texnologiyalariga doir so'zlarning o'zbek tiliga kirib kelish jarayoni, ularning kompyuter lingvistikasida qo'llanish metodlari, tarjima va standartlashtirish masalalari ilmiy asosda tahlil qilindi. Elektron korpuslar, avtomatik tarjima tizimlari va sun'iy intellekt asosida ishlovchi lingvistik dasturlarda IT terminlarining qo'llanilishi yoritildi.

Kalit so'zlar: axborot texnologiyalari, kompyuter lingvistikasi, termin.

Аннотация: В статье анализируется процесс заимствования терминов информационных технологий в узбекский язык и их применение в области компьютерной лингвистики. Рассматриваются вопросы стандартизации, перевода терминов, а также использование терминологии в электронных корпорках и системах автоматического перевода.

Ключевые слова: информационные технологии, компьютерная лингвистика, термин.

Annotation: This article analyzes the integration of information technology terminologies into the Uzbek language and their use in computational linguistics. The standardization, translation, and application of these terms in electronic corpora, automatic translation systems, and AI-based linguistic models are examined.

Keywords: information technology, computational linguistics, term.

Kirish.

Raqamli texnologiyalar taraqqiyoti barcha tillar, jumladan o'zbek tili leksik tizimiga ham kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Axborot texnologiyalariga doir yangi terminlar nutq, ilmiy maqolalar, o'quv jarayonlari va ommaviy axborot vositalarida faol ishlatilmoqda. Ushbu jarayonlarni ilmiy asosda o'rganish kompyuter lingvistikasi fanining muhim vazifalaridan biridir.

Asosiy qism.

Axborot texnologiyalari sohasiga oid terminlarning aksariyati ingliz tilidan o'zlashgan: server, kompyuter, domen, fayl va boshqalar. Ba'zi terminlar esa mazmunan tarjima yo'li bilan shakllangan:

-
-
- Software → dasturiy ta'minot
 - Database → ma'lumotlar bazasi
 - Network → tarmoq

Bu jarayonlarda termin mazmuni, talaffuzi va grammatik shakli o'zbek tilining fonetik va morfologik tizimiga moslashtiriladi [1.24–31].

Kompyuter lingvistikasi bu terminlardan elektron matnlarni avtomatik tahlil qilish, korpus lingvistikasi va sun'iy intellekt modellarini yaratishda foydalanadi. Masalan, O'zbek tilining milliy korpusi terminlarning qo'llanish chastotasini va kontekstual ma'nolarini aniqlashga yordam beradi [2.57–63].

Terminlarning yagona shaklda qo'llanilishi muhim. Aks holda ilmiy matnlarda chalkashlik yuzaga keladi. Shu sababli terminologiyani standartlashtirish lingvistik taraqqiyotning zarur bosqichidir [3.85–93].

Tadqiqot metodologiyasi:

Tadqiqot quyidagi metodlarga asoslandi:

1. Leksik-semantik tahlil – terminlarning ma'no maydonini aniqlash [4.112–118].
2. Qiyosiy tarjima tahlili – inglizcha va o'zbekcha variantlar mosligini baholash [5.19–27].
3. Elektron korpus tahlili – so'zlarning real nutqda uchrash darajasini aniqlash.

Natijalarga ko'ra, talabalar va o'quvchilar orasida inglizcha atamalarni bevosita ishlatish holati yuqori bo'lib, bu o'zbek ilmiy nutqining faol rivojlanishini sekinlashtirishi mumkin [6.44–52].

Tahlil: Sun'iy intellekt asosida avtomatik matn qayta ishlash jarayonida o'zbekcha IT terminlarining morfologik o'zgarishlari, kelishik shakllari va sintaktik vazifalari algoritmik modellashtiriladi. Shuning uchun o'zbek tili uchun maxsus lingvistik modul va lug'atlar yaratish dolzarb hisoblanadi [7.138–146].

Xulosa

O'zbek tilida axborot texnologiyalari terminologiyasining izchil shakllanishi kompyuter lingvistikasi rivoji uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Terminlarning yagona me'yorda qo'llanilishi o'quv jarayonlari, ilmiy tadqiqotlar va texnologik rivojlanishda samaradorlikni oshiradi. Shu bois terminlar lug'atini ishlab chiqish, standartlashtirish va ta'lim tizimiga tatbiq etish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yo'ldoshev H. „Kompyuter lingvistikasi asoslari“. Toshkent: Fan, 2021. [24–31 bet.]
2. Abdug'aniyeva M. „O'zbek terminologiyasi taraqqiyoti.“ – Toshkent: Yangi Asr Avlodi, 2020. [57–63 bet.]

-
3. Karimov D. „Til va texnologiya uyg‘unligi.” Samarqand: Zarafshon, 2022. [85–93 bet.]
 4. Xolmatova D. „Leksik tahlil metodlari.” – Toshkent: Fan, 2019. [112–118 bet.]
 5. „Oxford Dictionary of Computing.” – London, 2022. [19–27 bet.]
 6. Rasulov R. „Axborot madaniyati va til.” – Buxoro, 2021. [44–52 bet.]
 7. Razzokov F. „Sun‘iy intellekt va til modellashtirish.” Toshkent: Innovatsiya, 2023. [138–146 bet.]